

Toinen keskeinen uskontoteologian aihe on tradition sekä siihen liittyvän kielen ja perimmäisen todellisuuden välinen suhde. Toisaalta looginen edellytys kaksoisidentiteetille on, että kielen suhde totuuteen on realistinen; uskonnollinen kieli ei pelkästään kuvaa tunteita ja asenteita todellisuutta kohtaan, vaan myös kertoo jotain tästä totuudesta. Toisaalta haastateltavia yhdistää apofaattinen Jumala-käsitys sekä Jumalan transsendenttiuden varjeleminen. He kokevat uskonnollisen kielen viittaavaan käsitteiden tuolle puolen. Drewin mukaan kielellisten ilmaisuisten suhteellistaminen on täysin oikeutettua. "Uskonnolliseen traditioon sitoutuminen on sen tunnistamista, että traditio viittaa itsensä ulkopuolelle", tutkimus toteaa. Haastateltavat eivät niinkään sitoudu traditioon kuin käsitykseen yhdestä perimmäisestä todellisuudesta, jonka ääreen perinteet häntä ohjaavat. Drewin mielestä uskollisuus omalle perinteelle merkitsee kykyä nähdä oman tradition totunnaisuus. Pätevistä ja kattavasta argumentaatiosta huolimatta lukijalle jää tunne, että realistisen kielen ja monistisen pluralismin välinen jännite on josain määrin ratkaisematon.

Tutkimuksessa kristinuskon ja buddhalaisuuden välisiä eroja kuvataan "luovana jännitteenä". Haastateltavien elämässä uskontoperinteiden komplementaarisuus perustuu viisauden ja omistautuvan rakkauden vastavuoroisuuteen. Rakkauden ja viisauden esiintyminen jokaisessa uskontotraditiossa on selvää useiden uskontoteologisten teorioiden ja niitä kohtaan esitetyn kritiikin pohjalta (esimerkiksi Panikkar, Hick, Heim, Smart & Konstatine).

Vaikka Drew toteaa, ettei viisaus ole yksinomaan ominaista buddhalaisuudelle kristinuskon keskittyessä uskonnon rakkaus-aspektiin, tutkimuksen johtopäätökset rakentuvat pitkälti tämän luovan vastakohtaparin varaan. Tällainen näkemys buddhalaisuuden ja kristinuskon eroista kertoo länsimaisesta

buddhalaisuus-käsityksestä. Länsimainen käsitys buddhalaisuudesta on selektiivistä. Rationalisoiva käsitys buddhalaisuudesta ateistisenä filosofiana ei tee oikeutta aasialaisen buddhalaisuuden koko kirjolle, johon liittyy runsaasti myös palvonnallisia elementtejä sekä omistautuvaa rakkautta. Olisiko tutkimuksessa siis päästy vielä syvemmälle mikäli viisauden ja rakkauden olisi jo lähtökohtaisesti todettu olevan ominaisia sekä kristinuskolle että buddhalaisuudelle? Ajatus kumpuaa haastateltavien kokemuksesta, etteivät he olisi voineet nähdä kristinuskon arvoa ilman buddhalaisuutta.

Uskontoteologisen panoksensa lisäksi tutkimus antaa näkökulmia kaksoisedustajien sielunhoitoon ja hengelliseen ohjaukseen. Kahden perinteen kohtaamisesta syntyvien ristiriitojen näkeminen positiivisena asiana muuttaa jo itsessään havaintoa näistä ristiriidoista ja auttaa kaksoisedustajaa näkemään traditioiden positiivisen merkityksen elämässään. Haastattelumateriaalin valossa Drew kyseenalaistaa näkemyksen, jonka mukaan kaksoisedustajien sitoutuminen molempiin traditioihin ei ole vain pinnallista, vaan myös haitallista yksilön hengellisen kasvun kannalta. Drew kritisoi tuplaidentiteettiä, mikäli yksilö olettaa traditioiden eksklusiivisen harjoittamisen merkitsevän uskollisuutta traditioille. Drew osoittaa jopa traagisessa valossa sellaisen tilanteen hedelmättömyyden, jossa yksilö estää traditioita käymästä orgaanista dialogia elämässään. Buddhalaiskristittyjen elämät kun ovat kristinuskon ja buddhalaisuuden välisen dialogin mikrokosmoksia.

ANNI MUSTONEN
TEOL. KAND.,
DEVON, ISO BRITANNIA

TEEMU KESKISARJA

**Kyynelten kallio:
Kertomuksia seksistä ja
väkivallasta. Porvoo: Siltala
2011. 396 s.**

Teemu Keskisarja on paitsi tuottelijas myös merkillepantava historian-tutkija erityisesti marginaalihistorian kentällä: eläimiin sekaantumista käsittelevän väitöskirjan *"Secoixuxesta järjettömäin luondocappalden cansa"* Perversiot, oikeuselämä ja kansankulttuuri 1700-luvun Suomessa (2006; TA 6 /2008) jälkeen hän on käsitellyt muun muassa sarjamurhaajan muotokuvaa ja terroria. Poikkeuksen tässä tummanpuhuvasta tuotannossa muodostaa vain palkittu G. A. Serlachiuksen biografia *Vihreän kullan kiros* (2010), joka sekään ei ole perinteinen lajinsa edustaja. Erityisesti väkivallan ja seksuaalisrikosten historian tutkijana Keskisarja sovitaa haritteilleen Heikki Ylikankaan viittaa - ei vain aiheidensa vaan myös paljon puhuvien maskuliinisten päälauseiden ja kohtikäyvän kielenkäyttönsä muodossa. Tyyllillisesti Keskisarjan tuotannolle on tyypillistä "karskeista asioista karskisti"-periaate.

Kyynelten kallio ei ole yhtenäisen monografia vaan nimensä mukaisesti kollaasi tarinoita seksistä ja väkivallasta. Teemojen kirjo on laaja: tekijä kohdistaa katseensa välitä homoseksuaalisuuteen ja onaniiaan, välistä "peliriippuvaisiin satanisteihin" ja irstaisiin pappeihin, raa'asti toteutettuun aborttiin, transvestismiin ja oikeastaan koko siihen "kauhujen galleriaan", joka tuomiokirjoista voidaan ammentaa. Tekijän väitöskirjan teema myös vilahtaa tuon tuostakin: "sarjasekaantujia" tekijä marssittaa esiin loppumatottoman rivin. Lopputuloksena on hengästyttävä laukka, jota ei voi suositella herkille tai viattomuutensa säilyttäneille.

Keskisarja on erinomainen kertoja, jonka tekstejä ei voi syyttää ainoakaan pitkäpiimäisyydestä. Tavoitteena on hänen omien sanojensa mu-

kaan puhua asioista "alastomina" ilman korkealentoisia teorioita. Keskisarja tosin toteaa, ettei "ylenkatso teoreettisiakaan käsitteitä". Käytännössä niillä ei kuitenkaan ole ollut hänelle erityistä merkitystä. Aihepiiriään Keskisarja perustelee sillä, että tavallisten ihmisten elämästä ei ole lähteitä edes pienoiselämäkertoihin. Tämä on varmasti totta, mutta ei poista sitä, että mukana on myös koko lailla tirkistelyä tutkimuksen viikunalehdellä verhottuna, eikä aina silläkään. Petri Karosen arvioon (HS 17.12.) pohjoismaisen tutkimuksen paremmasta hyödyntämisestä on helppo yhtyä, joskin myös siihen, että monet kirjan tarinoista toisaalta kuvaavat aikaansa hyvin.

Missä on seksiä ja väkivaltaa, sieltä ei kirkkokaan ole kaukana. Niinpä mukana on myös runsaasti kirkonmiehiä Sigfridus Aronus Forsiuksesta ja Paimion kirkkoherran poika Henricus Henrici Florinus nuoremasta Petrus Schäferiin. Florinuksen tarinaa Keskisarja käsittelee seikka-peräisesti peräti 80 sivua. Jopa Keskisarjan Suomen ensimmäisiksi homoseksuaaleiksi kutsumat Heikki Pekanpoika ja Heikki Mikonpoika, kollaasin nimihenkilöt, olivat pappilan renkejä. Heidän tarinansa on kaikessa traagisuudessaan mielestäni kirjan parasta antia ainakin kahdessa merkityksessä. Keskisarjan analyysi kuo-rii romanttisesta myytistä sen historiallisen, peiteltyä ytimen, ja toisaalta tämä tarina on yksi harvoista kirjan esimerkeistä, joissa seksin ja väkivallan ohella on puhe myös rakkaudesta. Keskisarjan tutkimuslööydön soi johtavan myös mainittujen Heikkien kunnian palautukseen jossain muodossa Taivassalossa. Keskisarja liittyy ruotsalaisten historioitsijoiden havaintoihin homoseksuaalien prosessien harvinaisuudesta. Lähteiden puuttuessa tämän ilmiön lähempi analyysi jää kuitenkin ymmärrettävistä ystä puuttumaan. Voisiko olla niin, että homoseksuaalisuutta ei kansankulttuurissa paheksuttu ja siksi siitä ei myöskään tehty ilmiantoja?

Kirkkohistoriallisesti erityisen kiinnostava on vöyriäläisen talollisenpoika Johan Isaksson Anttolin tarina, joka kielsi ylimääräisillä käräjillä 1733 Jumalan, Paholaisen, taivasten valtakunnan, helvetin, vapahtajan ja pelastuksen. Keskisarja piirtää kiinnostavasti elämänkaaren, jota leimaavat sukupuoliyhteyteen pakottaminen, eläimiin sekaantuminen ja murha. Kyseisen talollisenpojan "ateismi" jäi aikanaan hänen muiden rikostensa varjoon, eikä Keskisarjakaan pureudu siihen. Mahdollista on, että Anttolin uskonnolliset käsitykset ovat palautettavissa hänen kokemuksiinsa, mutta isonvihan vaikutusta uskonnollisten käsitysten muutoksiin olisi syytä analysoida tarkemminkin varsinkin yksilöiden tasolla niiden tapausten valossa, joista on säilynyt lähteitä.

Keskisarjan tutkimusote herättää ristiriitaisia tuntemuksia. Yhtäältä tapa mennä suoraan asiaan viehättää ja on monin paikoin myös vakuuttava. Hurskastelevaa tekstiä on jo tarpeeksi. Toisaalta varsinkin yksityiskohdissa Keskisarja vetää kuitenkin mutkat suoriksi. Esimerkiksi avioliitto oli Keskisarjan mukaan "pyhä vain paperilla, jota kukaan ei osannut lukea" (s. 15). Avioliiton ulkopuolisten suhteiden yleisyyttä vähättelemättä voi kysyä, oliko asia noin mustavalkoinen. Ainakaan avioliiton tulkitseminen pelkästään liiketoimeksi ei ole ainoa tulkintamahdollisuus aikana, jolloin laki ei edellyttänyt avioliittoa eikä kirkkokaan yrityksistään huolimatta pystynyt siihen pakottamaan. Vastaavanlainen asia on huoruuden vastainen into, johon ei voi olla törmäämättä 1600-luvun maallisisissa ja kirkollisisissa lähteissä. Oliko todella kyse vain alamaisuuden iskostamisesta ja rahvaan kurissa pitämisestä? Vaikka kurilla oli myös uskonnollista merkitystä, oliko se todella ainoa merkille pantava motiivi paheksua salavuoteutta ja huoruutta?

Latina ei tieteenkään ollut 1600-luvulla kuollut kieli akateemisessa maailmassa (s. 24) vaan elävä

lingua franca, joka soveltuivat paitsi oppineiden teosten kieleksi myös esimerkiksi kirjeenvaihtokieleksi. Opinnoissa ei 1600-luvulla yleensäkään "edistytty" nykyiseen tapaan; edes ordinaatiopubliikissa ei ollut määriteltyjä konkreettisia sisältöjä. Myös pietismin ja kartesiolaisuuden niputtaminen samaan pinnoon on mahdollista vain valossa, jossa kaikki kissat ovat harmaita. Pietismi ei sitä paitsi ollut vain paheksuttu vaan kielletty, eikä se suinkaan "menestynyt" Turun seudulla ennen isoavihaa, kuten Keskisarja väittää.

Paimiolaisten kieltäytyminen maksamasta kymmenyksiä ei välttämättä johtunut siitä, ettei kirkkoherasta olisi pidetty. Ilmiö oli kaikkialla yleinen. Lisäksi kymmenysten piiriin kuuluneiden verokohteiden määrä oli kiistanalainen. Pappien suhtautuminen paloviinaan vaihteli, mutta sitä koskeva pohdinnalta puuttuu pohja, jos sivuutetaan 1600-luvulla vallinnut käsitys, jonka mukaan raja kielletyn päihtymisen ja sallitun kohtuuden välillä oli jyrkkä ja helposti havaittava. Myös avioeroja 1600-luvulla esiintyi, vaikka toki ne olivat äärimmäisen harvinaisia. Luultavaa on myös, että verenkiertoa ei yleisesti tunnettu kuten Keskisarja väittää, mutta kokonaan sitä ei voi sulkea pois, sillä Olaus Rudbeckius oli jo 1653 julkaissut Ruotsissa ensimmäisen verenkiertoa käsittelevän anatomisen väitöskirjan *De circulatione sanguinis*, aikana, jonka väitöskirjat Keskisarja leimaa suoralta kädeltä "nollatutkimukseksi".

Tämänkaltaisia kysymysmerkkejä saa piirtää kirjan marginaaleihin runsaasti. Mainitsen niistä vielä muutamia. Schäfer ei suinkaan halunnut marttyyriksi (s. 161) vaan päätyi tähän ratkaisuun paettuaan esivaltaa Euroopan halki Pennsylvaniaan asti. Ratkaisu oli hänelle vaikea, sillä Schäferin persoonassa yhdistyivät jyrkkyys ja inhimillinen heikkous. Anna Wargentinin ja Schäferin välisen suhteen lihallisuus kyllä kävi laatuun, joskin vasta sen jälkeen, kun Schäfer onnistui kohottamaan

sukupuoliyhteyden tämän kanssa mielessään hengelliselle tasolle. Tekijä mainitsee sivumennen sofiiaanisen mystiikan, mutta ei avaa lukijalle sen merkitystä Schäferille. Schäferin päiväkirja ei ollut salakielinen (s. 162) vaan yhä luettavissa olevaa suomea. Schäferin tuomio ei perustunut 1600-luvun lopussa eikä 1707 melankoliaan. Tämän selityksen piispa Johannes Gezelius nuorempi määrittäen torjui jo ennen piispaksi tuloaan. Schäfer olisi lisäksi tuskin vapautunut vankeudesta kieltämällä vakaumuksensa enää vuoden 1707 jälkeen, sillä hänet oli jo tuomittu kuolemaan, ennen vuotta 1693 kylläkin. Edellä sanottu ei kuitenkaan tarkoita, ettei Keskisarja yleensä tuntisi kuvaamaansa aikakautta. Ongelma johtuu tekijän suurpiirteisestä tavasta tarinan nimissä pelkistää ja yksinkertaistaa asioita, joita on vaikea ymmärtää mutta helppo karnevalisoida 300 vuoden takaa.

Keskisarjan väitöskirjaa leimasi hienotunteisuus ja hygieenisuus. Tästä teoksesta sitä on karsittu silmiinpistävästi, vaikka tekijä sanoo yrittäneensä välttää "itsetarkoitussellista saastan roiskimista". Keskisarja on mielestäni oikeassa siinä, ettei mikään saa olla tutkimukselle vierasta tai tabu. Tutkijan velvollisuus on esittää menneisyys sellaisena kuin se oli. Toisaalta tällä otteella päädytään helposti myös ylilyönteihin: menneisyyden ihmisistä tulee huomautta perversioidensa kantajia tai menneisyyden pimeyden esimerkkejä yksipuolisina todistein.

Vaikka esimerkiksi edellä mainittu Petrus Schäfer itse käyttäytyi jopa aikaisten mielestä kummallisesti ja karskisti, hän oli toki paljon muuta kuin "onanisti", eikä masturbaatio suinkaan ollut syy hänen kohtaloonsa. Jos Schäferin päiväkirjaansa tekemät merkinnät "lankeemuksista" irrotetaan hänen ajattelunsa ja kokemusmaailmansa kontekstista eli siitä profetiasta, johon hän uskoi ja jonka vuoksi hän oli lopulta valmis marttyyriksi ja jätetään kirkkohistorioit-

sijoiden analysoitaviksi, syntyy karikatyyri, jollaisia tulisi vakavasti otettavassa historiantutkimuksessa välttää, vaikka kohdehenkilöt itse saattoivat syyllistyä vielä karkeampaan herjaamiseen kuvatessaan "vainoajiaan". Tutkija joutuu ottamaan riskin menneisyyden ihmisten kunnian loukkaamisesta, mutta tämä ongelma on syytä ottaa vakavasti, sillä vainajat eivät enää pysty kunniaansa puolustamaan. Muussa tapauksessa tutkimus muuttuu helposti pelkäksi pornografiaksi. Parhaimmillaan Keskisarjan kollaasi on kuitenkin oivaltava ja rohkea ammennus Ruotsin ajan karusta todellisuudesta.

ESKO M. LAINE
DOS., HELSINKI

TIMO ESKOLA
Evil Gods and Reckless Saviours: Adaptation and Appropriation in Late Twentieth-Century Jesus Novels. Diss. Iustitia supplements series. Helsinki 2011. 290 s

The Jesus-Novels about which Timo Eskola writes are highly imaginative texts, re-envisioning and revising the narratives available in the canonical Gospels. The wide reach of Eskola's work embraces primary texts authored by a diverse group of late twentieth-century European and American writers. Wherever Jesus-novels have been written, Eskola has found them. He focuses on oppositional retellings by Saragamo, Mailer, Roberts and several other contemporary authors that *contrast* with the Gospels. The formal grounds of the contrast might be a matter of changed point of view (tales narrated by Jesus himself), altered attitude towards central figures (Judas defended or rehabilitated; Mary Magdalene rendered as Jesus's lover and main disciple), or addition (Gnostic material from

200s or later fused with the New Testament sources).

At best these novels supplement a reading of the canonical Gospels with fresh imaginings of the milieu of the Holy Land, informed by archaeology and recent Biblical scholarship of the historical Jesus. When the crucifixion is depicted, these novels indulge in pornographic representations of violence. The Gospels are austere and decorous in comparison. The most hopeful of these fictions imagine a suppressed feminist, woman-centered faith in lost gospels of the Magdalene. There the consolations of eroticism and woman-centered communities repair the damage done by the patriarchal church. Where Eskola sees a Nietzschean anti-Judaism I sometimes see a more direct assault on the gender hierarchies and distrust of the flesh that comes out of Saints Paul and Augustine, but it is certainly the case, as Eskola argues, that none of these novels seeks to recuperate the apocalyptic prophet of recent historical scholarship from the Christ of Paul and the Church Fathers. They operate in the Humeian or Straussian model of debunking miracles through rational explanation, making the most out of the potential for psychosomatic cures and misdiagnoses. Rather than explaining Jesus's charisma, they emphasize his followers' gullibility, political machinations, or willful misrepresentations of their leader. They obstinately misunderstand Christianity; one would never guess from these novels, as Eskola observes, that love, grace, or forgiveness play any role in Christian faith.

Nor, as Eskola aptly points out, do the adaptations of Gnosticism most prominent in feminist Jesus novels grasp the core beliefs of the Gnostics about secret wisdom, which as far as scholarship has been able to show us, does *not* celebrate physicality and eroticism. The Gnosticism of several of the Magdalene-centered Jesus novels has been